

บทที่ ๔

ความเข้าใจธรรมะของเยาวชนผ่านการ์ตูนพุทธประวัติ

ในบทที่ผ่านมา ผู้วิจัยได้ศึกษาวิจัยและนำเสนอข้อมูลเกี่ยวกับการ์ตูนพุทธประวัติ รวมถึงหลักธรรมที่สอดแทรกในพุทธประวัติและได้สืบค้นแหล่งที่มาของข้อมูลประกอบภาพที่ได้จากหลักฐานในคัมภีร์พระไตรปิฎก อรรถกถา เป็นต้น ส่วนบทที่ ๔ นี้ เป็นการศึกษาข้อมูลภาคสนาม ด้วยวิธีการสำรวจลงพื้นที่สนทนากับเด็กนักเรียนเป็นรายบุคคล หลังจากที่ได้จัดโปรแกรมโดยการนำเสนอการ์ตูนพุทธประวัติประกอบภาพแก่นักเรียนที่เป็นกรณีศึกษา เพื่อศึกษาว่าเด็กนักเรียนมีความรู้ความเข้าใจในการ์ตูนพุทธประวัติและเข้าใจหลักธรรมที่สอดแทรกอยู่ในการ์ตูนพุทธประวัติมากน้อยเพียงใด ผลการศึกษาภาคสนามผู้วิจัยจะสรุปเป็นตารางอธิบายเป็นลำดับไป

๔.๑ สรุปเหตุการณ์พุทธประวัติ

๑) พระพุทธเจ้ามีพระนามเดิมว่า "สิทธัตถะ" เป็พระราชโอรสของพระเจ้าสุทโธทนะ กษัตริย์ผู้ครองกรุงกบิลพัสดุ์ แคว้นสักกะ ซึ่งปัจจุบันตั้งอยู่ทางภาคใต้ของประเทศเนปาล พระราชมารดาทรงพระนามว่า "พระนางสิริมหามายา" ซึ่งเป็นพระราชธิดาของกษัตริย์ราชสกุลโกถิยวงศ์แห่งกรุงเทวทหะ แคว้นโกถิยะ

๒) เจ้าชายสิทธัตถะประสูติเมื่อ ๘๐ ปีก่อนพุทธศักราช ที่สวนลุมพินีวัน ณ ใต้ต้นสาละนั้น ซึ่งอยู่ระหว่างพรมแดนกรุงกบิลพัสดุ์และกรุงเทวทหะ(ปัจจุบันคือ ต.รุมมินเด ประเทศเนปาล) ได้มีพราหมณ์ ๑๐๘ ได้ทำนายว่า เจ้าชายสิทธัตถะมีลักษณะเป็นมหาบุรุษ คือ ถ้าดำรงตนในฆราวาสจะได้เป็นจักรพรรดิ ถ้าออกบวชจะได้เป็นศาสดาเอกของโลก แต่โกณฑัญญะพราหมณ์ผู้อายุน้อยที่สุดในจำนวนนั้นยืนยันหนักแน่นว่า พระราชกุมารสิทธัตถะจะเสด็จออกบวชและจะได้ตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้าแน่นอน

๓) ทันทิที่ประสูติ ทรงดำเนินด้วยพระบาท ๗ ก้าว มีดอกบัวผุดรองรับ ทรงเปล่งพระวาจาว่า "เราเป็นเลิศที่สุดในโลก ประเสริฐที่สุดในโลก การเกิดครั้งนี้เป็นครั้งสุดท้ายของเรา"

๔) หลังประสูติได้ ๗ วัน พระนางสิริมหามายาสิ้นพระชนม์ จึงทรงอยู่ในความดูแลของพระนางปชาบดีโคตมี ซึ่งเป็นพระกนิษฐาของพระนางสิริมหามายา

๕) ศึกษาเล่าเรียนจนจบระดับสูงของการศึกษาทางโลกในสมัยนั้นคือศิลปศาสตร์ถึง ๑๘ ศาสตร์ ในสำนักครุวิศวามิตร

๖) พระบิดาไม่ประสงค์จะให้เจ้าชายสิทธัตถะเป็นศาสดาเอก จึงพยายามให้เจ้าชายสิทธัตถะพบแต่ความสุขทางโลก เช่น สร้างปราสาท ๓ ฤดู และเมื่ออายุ ๑๖ ปี ได้ให้เจ้าชายสิทธัตถะอภิเษกกับนางพิมพาหรือยโสธรา ผู้เป็นพระธิดาของพระเจ้ากรุงเทวทหะซึ่งเป็นพระญาติฝ่ายพระมารดา

๓) เมื่อมีพระชนมายุ ๒๙ ปี พระนางพิมพาให้ประสูติ ราชบุล (ปวง)

๔) เมื่อทอดพระเนตรเห็นคนแก่ คนเจ็บ คนตาย และสมณตามลำดับ จึงทรงคิดว่าชีวิตของทุกคนต้องตกอยู่ในสภาพเช่นนั้น ไม่มีใครหลีกเลี่ยงได้ จึงเกิดแนวความคิดว่า ธรรมดาในโลกนี้มีของคู่กันอยู่ เช่น มีร้อนก็ต้องมีเย็น มีทุกข์ก็ต้องเกิด แก่ เจ็บ ตาย ก็ต้องมีที่สุดทุกข์ คือ ไม่เกิด ไม่แก่ ไม่เจ็บ ไม่ตาย

๕) ทรงเห็นความสุขทางโลกเป็นเพียงมายา ความสุขในกามคุณเป็นความสุขจอมปลอม เป็นเพียงภาพมายาที่ชวนให้หลงว่าเป็นความสุขเท่านั้น ในความจริงแล้วไม่มีความสุข ไม่มีความเพลิดเพลินใดที่ไม่มีความทุกข์เจือปน

๑๐) วิถีทางที่จะพ้นจากความทุกข์ของชีวิตเช่นนี้ได้ หนทางหลุดพ้นจากวัฏสงสาร จะต้องสละเพศผู้ครองเรือนเป็นสมณะ

๑๑) สิ่งที่ทรงพบเห็นเรียกว่า "เทวทูต(ทูตสวรรค์)" จึงตัดสินใจพระทัยทรงออกผนวช ในวันที่พระราหุลประสูติเล็กน้อย พระองค์ทรงม้ากัณฐกะออกผนวช มีนายฉันทะตามเสด็จ โดยมุ่งตรงไปที่แม่น้ำอโนมาณี ทรงตัดพระเกศา และเปลี่ยนเครื่องทรงเป็นผ้ากาสาวพัสตร์ (ผ้าย้อมด้วยรสผาแด่แห่งต้นไม้) ทรงเปลื้องเครื่องทรงมอบให้นายฉันทะนำกลับพระนคร การออกบวชครั้งนี้เรียกว่า การเสด็จออกมหาภิเนษกรรม (การเสด็จออกเพื่อคุณอันยิ่งใหญ่)

๑๒) หลังจากทรงผนวชแล้ว จึงทรงมุ่งไปที่แม่น้ำคยา แคว้นมคธ เพื่อค้นคว้าทดลองในสำนักอาหารดาบส กาลามโคตร และอุทกดาบส รามบุตร เมื่อเรียนจบทั้งสองสำนัก (บรรลุฌานขั้นที่แปด) ก็ทรงเห็นว่าไม่ใช่ทางพ้นทุกข์ตามที่มุ่งหวังไว้

๑๓) จากนั้นจึงเสด็จไปที่แม่น้ำเนรัญชรา ในตำบลอุรุเวลาเสนานิคม (ปัจจุบันนี้สถานที่นี้เรียกว่า ดงคิริ) เมื่อบำเพ็ญทุกรกิริยา โดยขบฟันด้วยฟัน กลั้นหายใจและอดอาหาร หลังจากทดลองมา 6 ปี ก็ยังไม่พบทางพ้นทุกข์ จึงทรงเลิกบำเพ็ญทุกรกิริยา หันมาบำรุงพระวรกายโดยปกติตามพระราชดำริว่า "เหมือนสายพิณควรจะชิงพืดจึงจะได้เสียงที่ไพเราะ" ซึ่งพระอินทร์ได้เสด็จลงมาติดพิณถวาย พินสายหนึ่งซึ่งไว้ตึงเกินไป พอถูกดีดก็ขาดผิงออกจากกัน จึงพิจารณาเห็นทางสายกลางว่าเป็นหนทางที่จะนำไปสู่พระโพธิญาณได้

๑๔) ระหว่างที่ทรงบำเพ็ญทุกรกิริยา ปัญจวัคคีย์ (โกณฑัญญะ วัปปะ ภัททิยา มหานามะ อัสสชิ) มาคอยปรนนิบัติพระองค์โดยหวังว่าจะทรงบรรลุธรรมวิเศษ เมื่อพระองค์เลิกบำเพ็ญทุกรกิริยา ปัญจวัคคีย์จึงหมดศรัทธา พากันไปอยู่ที่ป่าอิสิปตนมฤคทายวัน เมืองพาราณสี (ต.สารนาถ)

๑๕) ขณะมีพระชนมายุได้ ๓๕ พรรษา ในวันที่พระองค์ตรัสรู้ นางสุชาดาได้ถวายข้าวมธุปายาส (หุงด้วยนม) ได้ต้นไทร เมื่อเสวยเสร็จแล้วทรงลอยถาดทองในแม่น้ำเนรัญชรา ทรงอธิษฐานเสี่ยงพระบารมีว่า "ถ้าอาตมาจะได้ตรัสแก่พระปรมาภิเชกสัมโพธิญาณแล้ว ขอให้ถาดนี้จลหายทวนกระแสน้ำขึ้นไป" ถาดทองนั้นลอยทวนกระแสน้ำขึ้นไป ๑ เส้น แล้วก็จมลงตรงนาคภพพินาศแห่งพญากาฬนาคราช พระองค์ทรงโสมนัสและแน่วพระทัยว่าจะได้ตรัสรู้ เป็นพระสัพพัญญูสัมพุทธเจ้า โดยหาความสงสัยมิได้

๑๖) ในเวลาเย็นโสทธิยะให้ถวายห้อยคา ๘ กำมือ ปูลาดเป็นอาสนะ ณ โคนใต้ต้นโพธิ์ ตำบลอรุเวลาเสนานิคม ริมฝั่งแม่น้ำเนรัญชรา (ปัจจุบันคือ ต.พุททคยา ประเทศอินเดีย)

๑๗) ทรงตั้งพระทัยแน่วแน่ว่าจะบรรลุโพธิญาณ ประทับหันพระพักตร์ไปทางทิศตะวันออก

๑๘) ทรงบรรลุรูปฌานทั้ง ๔ ชั้น แล้วใช้สติปัญญาพิจารณาจนเกิดความรู้แจ้ง คือ (๑) เวลาปฐมยาม ทรงได้ปุพเพนิวาสานุสติญาณ คือ ความรู้เป็นเหตุให้ระลึกชาติได้ (๒) เวลาขณิกมัชฌิมยาม ทรงได้จุตูปปาตญาณ(ทิพยจักขุญาณ)คือรู้เรื่องเกิด-ตายของสัตว์ทั้งหลายว่า เป็นไปตามกรรมที่ตนกระทำไว้ (๓) เวลาปัจฉิมยาม ทรงได้ อาสวักขยญาณ คือ ความรู้ที่ทำให้สิ้นอาสวะหรือกิเลส หมายถึง ตรัสรู้อรียสัจ ๔

๑๙) อาสวักขยญาณ ที่ทรงได้ทำให้ทรงพิจารณาถึงขั้น ๕ และใช้แห่งความเป็นเหตุที่เรียกว่า ปฏิจจสมุปบาท อันเป็นต้นทางให้เข้าถึงอรียสัจ ๔

๒๐) เมื่อพระองค์ทรงรู้เห็นแล้ว จึงละอุปาทานและตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า

๒๑) หลังจากตรัสรู้แล้ว ได้พิจารณาธรรมที่พระองค์ตรัสรู้เป็นเวลา ๗ สัปดาห์ ทรงเห็นว่าพระธรรมที่พระองค์ทรงบรรลุนี้มีความละเอียดอ่อน สุขุมคัมภีรภาพ ยากต่อบุคคลจะรู้ เข้าใจและปฏิบัติได้ ทรงเกิดความท้อพระทัยว่าจะไม่แสดงธรรมโปรดมหาชน ต่อมาท่านได้ทรงพิจารณาอย่างลึกซึ้ง แล้วทรงเห็นว่าบุคคลในโลกนี้มีหลายจำพวก บางพวกสอนได้ บางพวกสอนไม่ได้ เปรียบเสมือนบัว ๔ เหล่า^๑ ดังนั้นแล้วจึงดำริที่จะแสดงธรรมเพื่อมวลมนุษยชาติต่อไป

๒๑) ทรงมีพระกรุณาธิคุณ ระลึกอาหารดาบสและอุททกดาบสว่า มีกิเลสเบาบางสามารถตรัสรู้ได้ทันที แต่ท่านทั้ง ๒ ได้ตายแล้ว จึงทรงระลึกถึงปัญจวัคคีย์ (ประกอบด้วย พระโกณฑัญญะ พระวชิระ พระภัททิยะ พระมหานาม และพระอัสสชิ) จึงเสด็จไปที่ป่าอิสิปตนมฤคทายวัน เมืองพาราณสี แคว้นกาสิ ปัจจุบันคือสารนาถ เมืองพาราณสี ในวันขึ้น ๑๕ เดือน ๘ จึงทรงปฐมเทศนา " อัมมจักกัปปวัตตนสูตร (แปลว่าสูตรของการหมุนวงล้อแห่งพระธรรมให้เป็นไป)" ซึ่งใจความ

^๑ บัว ๔ เหล่า ได้แก่

๑) **อุคฆฏิตัญญู**- พวกที่มีสติปัญญาฉลาดเฉลียว เป็นสัมมาทิฐิ เมื่อได้ฟังธรรมก็สามารถรู้และเข้าใจในเวลาอันรวดเร็วเปรียบเสมือนดอกบัวที่อยู่พ้นน้ำ เมื่อต้องแสงอาทิตย์ก็เบ่งบานทันที

๒) **วิปจิตัญญู**- พวกที่มีสติปัญญปานกลาง เป็นสัมมาทิฐิ เมื่อได้ฟังธรรมแล้วพิจารณาตามและได้รับการอบรมฝึกฝนเพิ่มเติม จะสามารถรู้และเข้าใจในเวลาอันไม่ช้า เปรียบเสมือนดอกบัวที่อยู่ปริ่มน้ำซึ่งจะบานในวันถัดไป

๓) **เนยยะ**- พวกที่มีสติปัญญาน้อย แต่เป็นสัมมาทิฐิ เมื่อได้ฟังธรรมแล้วพิจารณาตามและได้รับการอบรมฝึกฝนเพิ่มอยู่เสมอ มีความขยันหมั่นเพียรไม่ย่อท้อ มีสติมั่นประคองด้วยศรัทธา ปสาทะ ในที่สุดก็สามารถรู้และเข้าใจได้ในวันหนึ่งข้างหน้า เปรียบเสมือนดอกบัวที่อยู่ใต้น้ำ ซึ่งจะค่อยๆ โผล่ขึ้นเบ่งบานได้ในวันหนึ่ง

๔) **ปทปรมะ**-พวกที่ไร้สติปัญญา และยังเป็นมิถิชาติภูมิ แม้ได้ฟังธรรมก็ไม่อาจเข้าใจความหมายหรือรู้ตามได้ ทั้งยังขาดศรัทธาปสาทะ ไร้ซึ่งความเพียร เปรียบเสมือนดอกบัวที่จมอยู่กับโคลนตม ยังแต่จะตกเป็นอาหารของเต่าปลา ไม่มีโอกาสโผล่ขึ้นพ้นน้ำเพื่อเบ่งบาน (ที.ม.อ.(บาลี) ๖๖/๖๔-๖๕, สารตถ.ฎีกา (บาลี) ๓/๙/๑๙๒-๑๙๓).

๓ ตอน คือ (๑) ทรงชี้ทางผิดอันได้แก่กามสุขัลลิกานุโยค(การประกอบตนให้ชุ่มอยู่ด้วยกาม) และอัตตกิลมณานุโยค(การทรมานตนให้ลำบาก) ว่าเป็นส่วนสุดที่บรรพชิตไม่ควรดำเนิน แต่เดินทางสายกลางที่เรียกว่า มัชฌิมาปฏิปทา คืออริยมรรคมีองค์ ๘ เป็นไปเพื่อพระนิพพาน (๒) ทรงแสดงอริยสัจ ๔ โดยละเอียด (๓) ทรงบัญญัติว่าทรงตรัสรู้พระองค์เอง และได้บรรลุธรรมวิเศษแล้ว

๒๒) โกณฑัญญะเป็นผู้ได้ธรรมจักขุก่อน เกิดความเข้าใจแจ่มแจ้งตามสภาพเป็นจริงว่า "ยํ ภิกขุ สมุทยธมมํ สพฺพนตํ นิโรธธมฺมนติ " สิ่งใดสิ่งหนึ่งมีเกิดขึ้นเป็นธรรม สิ่งนั้นทั้งหมดมีดับเป็นธรรมดา จึงได้อุปสมบทเป็น เอหิภิกขุอุปสัมปทาองค์แรก หลังจากปัญจวัคคีย์อุปสมบทแล้ว พุทธองค์จึงทรงเทศน์ อนัตตลักขณสูตร ปัญจวัคคีย์จึงสำเร็จเป็นอรหันต์

๒๓) ก่อนปรินิพพาน ๓ เดือน ทรงปลงอายุสังขาร

๒๔) ก่อนปรินิพพาน ๑ วัน นายจุนทะถวายสุกรมัททวะ (หม้ออ่อน) เมื่อพระองค์เสวยแล้ว ประชวรพระอาานนทีโกธ พุทธองค์จึงตรัสว่า "บิณฑบาตที่มีอาานิสงส์ที่สุด มี ๒ ประการ คือ เมื่อตลาคต (พุทธร่องค์)เสวยบิณฑบาตแล้วตรัสรู้,ปรินิพพาน"

๒๕) ก่อนปรินิพพานทรงกล่าวพุทธโอวาทว่า

- ๑) การบูชาพุทธองค์อย่างแท้จริง คือ การปฏิบัติธรรมให้สมควรแก่ธรรม
- ๒) พุทธศาสนิกชนที่ต้องการเฝ้าพระองค์ควรไปที่ "สังเวชนียสถาน"^๒
- ๓) การวางตัวของภิกษุต่อสตรี ต้องคุมสติอย่าแปรปรวนตามราคะตัณหา
- ๔) พระบรมสารีริกธาตุเป็นเรื่องของกษัตริย์(มัลลกษัตริย์) มิใช่กิจของสงฆ์
- ๕) ความพลัดพรากเป็นธรรมดาของโลก
- ๖) ธรรมและวินัย จะเป็นศาสดาแทนพุทธองค์ ทั้งนี้เพราะบุคคลไม่เที่ยงแท้เท่ากับพระธรรมซึ่งเป็นสัจธรรม

๒๖) ปัจฉิมโอวาท: “ภิกษุทั้งหลาย บัดนี้ เราขอเตือนเธอทั้งหลายว่า สังขารทั้งหลายมีความเสื่อมไปเป็นธรรมดา เธอทั้งหลายจงทำหน้าที่ให้สำเร็จด้วยความไม่ประมาทเถิด...”^๓

๒๗) ปรินิพพาน ขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๖ ใต้ต้นสาละ ณ สาละวันทยาน ของเหล่ามัลลกษัตริย์ เมืองกุสินารา แคว้นมัลละ พระชนมายุ ๘๐ ปี ทรงเทศนาสั่งสอนมาเป็นเวลา ๔๕ ปี^๔

^๒ สังเวชนียสถาน ๔ แห่ง คือ (๑) สังเวชนียสถานที่ถูกบุตรผู้มีศรัทธาควรไปดู ด้วยระลึกว่า ‘ตลาคตประสูติในที่นี้’ (๒) สังเวชนียสถานที่ถูกบุตรผู้มีศรัทธาควรไปดู ด้วยระลึกว่า ‘ตลาคตได้ตรัสรู้ณุดตรสัมมาสัมโพธิญาณในที่นี้’ (๓) สังเวชนียสถานที่ถูกบุตรผู้มีศรัทธาควรไปดู ด้วยระลึกว่า ‘ตลาคตทรงประกาศธรรมจักรอันยอดเยี่ยมในที่นี้’ (๔) สังเวชนียสถานที่ถูกบุตรผู้มีศรัทธาควรไปดู ด้วยระลึกว่า ‘ตลาคตได้เสด็จดับขันธปรินิพพานด้วยอนุปาทิเสสนิพพานธาตุในที่นี้’ (ที.ม.(ไทย) ๑๐/๒๐๒/๑๕๐-๑๕๑).

^๓ ที.ม. (ไทย) ๑๐/๑๘๕/๑๓๑.

ตลอดระยะเวลาการบำเพ็ญบารมี ๔ อสงไขย ๑๐๐,๐๐๐ กัป กว่าจะได้ตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้านั้น พระองค์ได้ทรงฝ่าฟันอุปสรรคทั้งใหญ่น้อยและผ่านพ้นมาได้ด้วยทรงพระทัยที่แน่วแน่มั่นในพุทธพจน์ที่ได้หาตัวและเสียอุดมการณ์ นั่นคือการได้บรรลุอนุตรสัมมาสัมโพธิญาณ สำเร็จเป็นพระพุทธเจ้าเป็นศาสดาเอกของโลก เป็นที่พึ่งของเทวดาและมนุษย์ทั้งหลายตลอดถึงมาร พรหมและสรรพสัตว์ผู้เกิดแก่เจ็บตายในวัฏสงสาร

๔.๒ ความเข้าใจธรรมะของเด็กผ่านสื่อการ์ตูนพุทธประวัติ

เด็กเยาวชนคืออนาคตของชาติ ความเจริญก้าวหน้าของสังคมและประเทศชาติ จึงฝากอนาคตไว้กับเยาวชนที่มีคุณภาพทั้งทางด้านร่างกายและสติปัญญา เยาวชนที่ได้รับการฝึกฝนพัฒนาดีแล้วย่อมมีภูมิคุ้มกันตนเองที่จะเผชิญกับโลกและชีวิตและสามารถบริหารจัดการ จัดระเบียบชีวิตให้ผ่านพ้นอุปสรรคในแต่ละเหตุการณ์ได้ เครื่องมือสำหรับฝึกเยาวชนที่สูงส่งที่สุดจึงควรมีขอบเขตเป็นไปตามหลักศาสนาโดยเฉพาะพระพุทธศาสนาที่มีหลักธรรมสำหรับฝึกมนุษย์ที่หลากหลายเป็นเสมือนโรงพยาบาลที่มียารักษาโรคต่างๆ ให้เลือกรักษาตามอาการของโรค ตามความหมายนี้ การที่จะสอนให้เยาวชนเกิดจิตสำนึกเข้าถึงหลักธรรมต่างๆ และนำไปปฏิบัติในชีวิตประจำวันได้จึงต้องมีมิติที่หลากหลาย การเตรียมความพร้อมให้เยาวชนหรือเด็กด้านการพัฒนาทั้งด้านกายและจิต จัดบรรยากาศให้เด็กได้คุ้นเคยกับสิ่งแวดล้อมด้วยการเล่น อยู่ร่วมกับเพื่อนวัยเดียวกันฝึกความคล่องแคล่วในการใช้มือ แขน ขา และส่วนต่าง ๆ ของร่างกายให้ถูกต้อง เรียกได้ว่าต้องพัฒนาให้ครบทั้งด้านร่างกาย อารมณ์ จิตใจ สังคม และสติปัญญา เกี่ยวกับเรื่องเหล่านี้แม้ในพระพุทธศาสนาก็ให้ความสำคัญไม่น้อย ดังจะเห็นได้จากแนวคำสอนที่เป็นการเปิดโอกาสให้มนุษย์ทุกวัยได้พัฒนาศักยภาพของตนเองจากปุถุชนสู่อริยชนได้โดยเท่าเทียม

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับความเข้าใจธรรมะเรื่องความกตัญญูผ่านการ์ตูนพุทธประวัติ หลังจากได้ศึกษาเรียนรู้สื่อการ์ตูนพุทธประวัติแล้วเยาวชนมีความเข้าใจธรรมะเรื่องต่างๆ ดังนี้

๔.๒.๑ ความเข้าใจธรรมะของเยาวชนเรื่องความเพียร

ตารางวิเคราะห์ความเข้าใจธรรมะของเยาวชนเรื่องความเพียร

หลักธรรม/คำสอน	ความเข้าใจ
การทำความเพียร (วิริยะ)	เจ้าชายสิทธัตถะทรงทรมานตนเองในการประกอบความเพียรเพื่อบรรลุธรรมเป็นพระพุทธเจ้าช่วยเหลือสัตว์โลก

^๔ แหล่งข้อมูล: <http://www.learntripitaka.com/History/Buddhist.html>, (๑๕ ธันวาคม ๒๕๕๘).

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต) อธิบายเรื่องความเพียร(วิริยะ)ไว้ว่า วิริยะหมายถึงความเพียร ความอาจหาญ แก้วกล้า บากบั่น ก้าวไป ใจสู้ ไม่ย่อท้อ ไม่หวั่นกลัวต่ออุปสรรคและความยากลำบาก ความเข้มแข็ง ความกระตือรือร้น ยกจิตไว้ได้จากความหดหู่ท้อถอยหรือท้อแท้ ความเพียรเพื่อละอกุศลธรรมและทำกุศลให้ถึงพร้อม ไม่ทอดธุระในกุศลธรรม^๕

ความหมายนี้ สอดคล้องกับการนิยามความหมายเกี่ยวกับเรื่องวิริยะที่ พันตรี ป.หลงสมบุญเรียบเรียงไว้ว่า วิริยะ คือความเพียร ความพยายาม ความกล้า ความกล้าหาญ ความเข้มแข็ง ความบากบั่น ความบากบั่น ความอดทน กำลัง เดช และอานุภาพ^๖

จากข้อมูลข้างต้นนี้แสดงให้เห็นว่า เยาวชนมีความประทับใจในเรื่องการบำเพ็ญเพียรทรมานตนของเจ้าชายสีหัตถะ ซึ่งเป็นความพยายามเพื่อให้ได้บรรลุพระอนุตรสัมมาสัมโพธิญาณ ความพากเพียรจึงเป็นธรรมะที่นำไปสู่ความสำเร็จ

๔.๒.๒ ความเข้าใจธรรมะของเยาวชนเรื่องความกตัญญู

ตารางวิเคราะห์ความเข้าใจธรรมะของเยาวชนเรื่องความกตัญญู

หลักธรรม/คำสอน	ความเข้าใจ
ความกตัญญู	บุคคลที่เกี่ยวข้องที่ต้องตอบแทนบุญคุณอันแสดงออกถึงความเป็นคนกตัญญูกตเวที ได้แก่ บิดามารดา ครูอาจารย์ ญาติพี่น้อง และสิ่งแวดล้อมต่างๆ ที่ตนเองได้อาศัย เช่น บ้าน โรงเรียน

พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน ได้ให้ความหมายของกตัญญูไว้ว่า รู้อุปการะที่ท่านทำให้ รู้คุณท่าน เป็นคำคู่กันกับ กตเวที และได้ให้ความหมายของคำว่า กตเวที ว่า สมองคุณท่าน เป็นคำคู่กันกับ กตัญญู^๗

พุทธทาสภิกขุ ได้ให้ความหมายของกตัญญูไว้ว่า ความรู้และยอมรับรู้ในบุญคุณของผู้อื่น ที่มีอยู่เหนือตนเรียกว่า กตัญญูตา (กตัญญู) การพยายามตอบแทนบุญคุณนั้นๆ เรียกว่า กตเวทีตา (กตเวที) คนที่รู้บุญคุณ คนที่ตอบแทน เรียกว่า คนกตเวที กตัญญูกตเวทีตา หมายถึง ความรู้บุญคุณท่านแล้วทำตอบให้ปรากฏ นี่เป็นธรรมประคองโลกให้เป็นอยู่ได้ และอยู่ได้ด้วยความสะดวก^๘

^๕ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), **พุทธธรรม ฉบับปรับปรุงและขยายความ**, พิมพ์ครั้งที่ ๑๑, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์สหธรรมิก จำกัด, ๒๕๔๙), หน้า ๘๔๔, ๘๔๕, ๘๘๐.

^๖ พันตรี ป. หลงสมบุญ, **พจนานุกรม มคอ-ไทย**, (กรุงเทพมหานคร: อาทรการพิมพ์, ๒๕๔๐), หน้า ๖๖๐.

^๗ ราชบัณฑิตยสถาน, **พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถานพ.ศ. ๒๕๒๕**, (กรุงเทพมหานคร: อักษรเจริญทัศน์, ๒๕๓๙), หน้า ๕.

^๘ พุทธทาสภิกขุ, **กตัญญูกตเวทีเป็นร่วมโพธิ์ร่มไทรของโลก**, (กรุงเทพมหานคร: ธรรมสภา, ๒๕๓๖), หน้า ๒.

ความกตัญญู คือคุณธรรมที่เป็นพื้นฐานของมนุษย์ ในสังคมมนุษย์ต้องเกี่ยวข้องสัมพันธ์กับสิ่งอื่น ชีวิตด้านกายภาพดำรงอยู่ได้เพราะได้รับอุปการะเลี้ยงดูจากบุคคลต่างๆ มีบิดามารดา ครูอาจารย์ ญาติพี่น้อง เป็นต้น นอกจากนั้น ต้องพึ่งอาศัยสิ่งเหล่านี้อีก เช่น อาศัยปัจจัย ๔ เป็นเครื่องเลี้ยงชีวิตจึงจะอยู่รอดได้ ในส่วนจิตใจมนุษย์ก็ได้รับการปลูกฝังอบรมคุณลักษณะคุณค่าทางจิตใจจากบุคคลอื่น มีบิดามารดา เป็นต้น ให้มีทัศนคติ ค่านิยม คุณธรรม จริยธรรม อันเป็นหลักสำคัญในการดำเนินชีวิตให้มีความเจริญรุ่งเรือง ซึ่งเป็นองค์ประกอบสำคัญของมนุษย์ ความกตัญญูนี้ เป็นคุณธรรมที่มนุษย์พึงปฏิบัติมิใช่เฉพาะต่อมนุษย์ด้วยกันเท่านั้น แต่ให้มีแม้แต่ต่อสัตว์และพืชทั้งหลายด้วย^๙

เมื่อกล่าวโดยสรุป ความกตัญญูก็คือ ความรู้และการยอมรับในบุญคุณของบุคคล สัตว์ สิ่งของ และธรรมชาติสิ่งแวดล้อม ที่มีต่อตัวเราทั้งทางตรงและทางอ้อม กตเวทী คือ พยายามกระทำตอบ ด้วยการทดแทนพระคุณ ช่วยเหลืออุปการะ ยกย่อง บำรุง รักษาให้คงอยู่ในสภาพที่ดีงาม เพื่อความสงบสุขของสังคม และเพื่อความสมดุลทางธรรมชาติสิ่งแวดล้อม

จากการสนทนาเป็นรายบุคคลในเยาวชนเกี่ยวกับความเมตตาตามตารางข้างต้นนี้ แสดงให้เห็นว่า เยาวชนที่มีประสบการณ์และเคยได้เรียนรู้เกี่ยวกับพุทธประวัติผ่านการ์ตูนและเรื่องราวที่แสดงเรื่องพุทธประวัติ มีความเข้าใจเรื่องความกตัญญูที่ต้องแสดงออกต่อบุคคลรอบข้างและสิ่งแวดล้อมต่างๆ ในฐานะที่มีบุญคุณต่อมนุษย์

๔.๒.๓ ความเข้าใจของเยาวชนเรื่องความโกรธ

ตารางวิเคราะห์ความเข้าใจของเยาวชนเรื่องความโกรธ

หลักธรรม/คำสอน	ความเข้าใจ
ความโกรธ (โทสะ)	พุทธประวัติตอนที่เทวทัตกลิ้งหินใส่พระพุทธรเจ้า ทำให้รู้สึกความโกรธ ไม่พอใจที่เห็นคนทำร้ายพระพุทธรเจ้า

คำว่า ความโกรธ หมายถึง ภาวะที่ใจปองร้าย ☐ ยามุ่งร้าย ขัดเคือง ขุ่นเคือง ความพยาบาท แห้ง ☐ จิต ความประทุษร้ายในใจ ความชิง กิริยาที่ชิง ความเป็นผู้ ☐ ชิง ความพยาบาท กิริยาที่พยาบาท ความเป็นผู้ ☐ พยาบาท ความพิโรธ ความพิโรธตอบ ความเป็นผู้ดู ☐ ร้าย ความเพาะวาจาชั่ว ความไม่ ☐ แ่ ☐ ชู่ ☐ ม

^๙ พระธรรมปิฎก (ประยุทธ์ ปยุตฺโต), คนไทยกับป่า, พิมพ์ครั้งที่ ๔, (กรุงเทพมหานคร: มุลินธิพุทธธรรม, ๒๕๓๓), หน้า ๒๑.

ขึ้นแท้□จิต ดังคำอธิบายว่า “คำว่า ย่อมโกรธเคือง ได้แก่□ ย่อมโกรธเคือง คือแค่□นเคือง ขุ□นเคือง”^{๑๐}

พระพุทธองค์ได้□ตรัสถึงลักษณะของความโกรธว่า มีรากเป็นพิษมียอดหวาน ที่ว่ามีรากเป็นพิษหมายความว่า ในเบื้องต้นความโกรธจะแสดงพิษต่อจิตใจ ทำให้□หงุดหงิด เรำร้อน เตือดตาล จึงต้องรีบระบายความหงุดหงิด เรำร้อน เตือดตาลออกไปโดยเร็ว ด้วยการดำ่ว่าพุทฺธิหรือทำลายบุคคล^{๑๑}

ความโกรธหรือความขุ่นเคือง เป็นสภาวะที่เกิดขึ้นภายในจิต เมื่อถูกอารมณ์ที่ไม่น่าปรารถนา ไม่น่าพอใจ กระทบเข้าทางทวารทั้ง ๖ คือ ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ แล้วเป็นสมุฏฐานให้เกิดอาการขุ่นเคือง ฉุนเฉียว คิดประทุษร้าย อาฆาตพยาบาท จนทำให้มนุษย์ต้องแสดงเป็นพฤติกรรมต่างๆ ออกมาทางกายวาจา เรียกว่าคนมีความโกรธ ความโกรธทำให้เกิดปัญหาการทำร้ายตนเอง ผู้อื่น ทรัพย์สินทำลายสัมพันธภาพระหว่างบุคคล มีปัญหาเกี่ยวกับการเรียน การทำงาน การศาสนา การปกครอง การค้าขาย และในธุรกิจต่างๆ ทำให้ถูกประเมินจากคนอื่นในทางลบล้วนมีสาเหตุปัญหามาจากความโกรธที่ไหนมีความโกรธที่นั่นมีปัญหาเสมอ

การศึกษาทางการแพทย์พบว่า การที่คนเราเมื่อมีความโกรธ หรือความเคียดแค้นเกิดขึ้นซึ่งเป็นปัจจัยทางด้านอารมณ์ ก่อให้เกิดความรู้สึกขุ่นใจ และไม่สบายใจและอาจส่งผลต่ออวัยวะภายในผ่านการเปลี่ยนแปลงของหัวใจ ความดัน และระบบฮอร์โมนอื่นๆ ยิ่งความกดดันเกิดขึ้นบ่อยเท่าใด ก็ยิ่งส่งผลกระทบถาวร ต่อระบบการทำงานของหัวใจประสาท และระบบภูมิคุ้มกัน ดังนั้นความโกรธที่เกิดขึ้นในเชิงลบ จะส่งผลเสียทั้งต่อสุขภาพจิต และ ยังส่งผลเสียไปยังระบบต่างๆ ของร่างกายอีกด้วยต่างก็นำมาซึ่งความวิบัติทั้งสิ้น ส่งผลกระทบเสียหายต่อสันติสุขของสังคม^{๑๒}

จากข้อมูลตามตารางข้างต้นแสดงให้เห็นว่า เยาวชนมีความรู้สึกร่วมกับเหตุการณ์ตอนที่พระเทวทัตกลิ้งก้อนหินจากภูเขาเพื่อหวังจะปลงพระชนม์พระพุทธเจ้าแต่ไม่สำเร็จ เพียงเป็นเหตุให้

^{๑๐} ขุ.ม.(ไทย) ๒๙/๖๑/๒๐๐.

^{๑๑} วิมพา.(ไทย) ๑/๓๘๕/๔๑๙.

^{๑๒} พระครูสังฆรักษ์ประนอม จตมโล (กลั๊กยิ้ม), “ศึกษาเปรียบเทียบความโกรธและวิธีระงับความโกรธในพระพุทธศาสนาเถรวาทกับคริสต์ศาสนา”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๖).

พระพุทธองค์ทรงมีพระโลหิตห่อที่พระบาทเท่านั้น การตุนพุทธประวัติในตอนนี้ได้สร้างอารมณ์โกรธเคืองแก่เยาวชนเพราะมีความรู้สึกเทิดทูลพระพุทธเจ้าไม่ต้องการให้ใครมาทำร้ายพระองค์ แม้จะเป็นเหตุการณ์ในครั้งพุทธกาลที่ผ่านการบอกเล่าในการ์ตูน แต่ก็แสดงให้เห็นว่าเยาวชนมีจิตใจเทิดทูลในพระศาสดา จึงบอกเล่าถึงความรู้สึกโกรธในเหตุการณ์พุทธประวัติตอนนี้

๔.๒.๔ ความเข้าใจธรรมะของเยาวชนเรื่องความเมตตา

ตารางวิเคราะห์ ความเข้าใจธรรมะของเยาวชนเรื่องความเมตตา

หลักธรรม/คำสอน	ความเข้าใจ
ความเมตตา	ได้เห็นตัวอย่างเหตุการณ์ในการ์ตูนพุทธประวัติที่บอกเล่าถึงเรื่องความเมตตาของพระพุทธองค์ที่มีต่อสรรพสัตว์ ทำให้มีความประทับใจ ทำให้เกิดความสงสารต่อคนและสัตว์ที่ถูกทำร้ายเบียดเบียน

เมตตา คือ ความรัก ความปรารถนาดี ต้องการให้สรรพสัตว์ ดำรงอยู่ภาวะดีงาม ประสบประโยชน์สุข เป็นความบริสุทธิ์ มีต่อเพื่อนมนุษย์และสัตว์ทั้งหลาย ในฐานะเป็นเพื่อนร่วมโลก เป็นความรักอย่างเผื่อแผ่ เป็นคุณธรรมพื้นฐานของจิตใจที่สำคัญ และเป็นพื้นฐานขั้นแรกของจิตใจ ที่จะสร้างความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล ทำให้มองกันในแง่ดี หวังดีต่อกัน พร้อมทั้งจะรับฟัง และเจรจาด้วยเหตุผล ไม่ยึดติดความเห็นตน ปรารถนาดีต่อทุกคน พิจารณาและกระทำสิ่งต่าง ๆ ตามเหตุผล อนึ่งหลักคำสอนในพระพุทธศาสนาเถรวาทที่สะท้อนถึงนัยสำคัญของความเมตตาที่สัมพันธ์กันในหลักพรหมวิหาร ๔ ที่มีความหมายกินใจมากที่สุดอาจสังเกตได้จากข้อความในคัมภีร์อรุณกถา ดังต่อไปนี้

มารดาบิดาเกิด เมตตา ความรักบุตรตั้งแต่บุตรยังอยู่ในท้อง รอคอยจะเห็นบุตรเกิดมาอย่างปลอดภัย ไร้โรค มีอวัยวะครบบริบูรณ์ พอบุตรเกิดมาแล้ว บางครั้งบางครั้งว บุตรนอนอยู่ถูกมด แมลงกัด หรือนอนไม่สบายก็ร้องไห้ มารดาบิดาได้ยินบุตรร้องไห้ ก็เกิดกรุณา สงสารบุตร ในเวลาที่บุตรวิ่งเล่นได้ หรือเวลาที่บุตรเจริญเติบโต น่ารักน่าเอ็นดู มารดาบิดามองดูด้วยจิตใจที่อ่อนโยน เบิกบาน บันเทิงใจ เกิด มุทิตา ความพลอยยินดี เวลาบุตรจบการศึกษา ทำงานแยกออกไปอยู่ครองเรือน เลี้ยงตนเองและครอบครัวได้ มารดาบิดา ก็เกิดอุเบกขา ความวางเฉยไม่ห่วงใยในบุตรนั้น ด้วยคิดว่า ลูกของเราสามารถดำรงตนอยู่ได้แล้ว ดังนั้น ท่านจึงเรียกมารดาบิดาว่า เป็นพรหมของบุตร^{๑๓}

^{๑๓} อ.ต.ก.อ. (บาลี) ๒/๓๑/๑๑๑-๑๑๒.

จากตารางวิเคราะห์ข้างต้นแสดงให้เห็นว่า เยาวชนมีความเข้าใจเรื่องความเมตตาว่า เป็นเรื่องที่ต้องหยิบยื่นให้ผู้อื่น การแสดงความสะเทือนใจต่อความทุกข์ของผู้อื่นและรู้สึกอยากแบ่งเบาทุกข์นั้นจึงเป็นลักษณะของความเมตตา นอกจากนี้เยาวชนบางคนยังยกตัวอย่าง เวลาที่ตนเองพบเห็นหมาหรือแมวที่ถูกกรรณหรือเป็นโรคภัย ความรู้สึกที่เป็นความเมตตาสงสารเกิดขึ้นในใจและต้องการจะช่วยเหลือหรือเคยช่วยเหลือเท่าที่ตนเองสามารถทำได้

๔.๒.๕ ความเข้าใจธรรมชาติของเยาวชนเรื่องความเสียสละ(จาคะ)

ตารางวิเคราะห์ ความเข้าใจธรรมชาติของเยาวชนเรื่องความเสียสละ(จาคะ)

หลักธรรม/คำสอน	ความเข้าใจ
ความเสียสละ (จาคะ)	ในการ์ตูนพุทธประวัติแสดงให้เห็นว่าพระพุทธเจ้าทรงมีความเสียสละเพื่อประโยชน์สุขแก่สัตว์โลก การเสียสละจึงเป็นเรื่องที่ดี และตนเคยได้แบ่งปันสิ่งของแก่เพื่อนๆ ในห้องเรียน เช่น ขนมและของเล่นต่างๆ

จาคะ แปลว่า การสละ หรือสละให้ หมายถึงการให้ที่แท้จริงซึ่งเป็นการสละออกไป เป็นการสละทั้งภายในและภายนอก ภายนอกสละวัตถุสิ่งของ ภายในสละกิเลสคือความโลภ โดยไม่มีความตระหนี่หวงแหน และไม่ปรารถนาสิ่งใดตอบแทน มุ่งแต่จะสงเคราะห์ช่วยเหลือให้ผู้รับได้ประโยชน์ มีความยินดี พอใจ สุขใจ และการให้นั้นเป็นการให้ด้วยความเมตตา กรุณา นอกจากนี้ ยังไม่นับว่าเป็นการให้ทาน เพราะเห็นแก่อุปนิสัย (สุขคือกิเลสคือโลกียสุข หรือสุขในไตรภพ) การให้ที่เรียกว่าจาคะ ต้องเป็นการให้ที่ไม่เป็นไปเพื่อก่อกิเลสให้เกิดภพชาติใหม่ต่อไป^{๑๔}

จาคะ คือความเสียสละ เป็นคุณธรรมเครื่องยึดโยงน้ำใจระหว่างพี่น้อง ระหว่างมิตรกับมิตร ระหว่างนายจ้างกับลูกจ้าง ระหว่างสามีกับภรรยา ระหว่างชุมชนกับชุมชน ความเสียสละขยายขอบเขตไปมากเพียงใด ความสงบสุขความมั่นคง ย่อมแผ่ไพศาลออกไปเพียงนั้น ความเสียสละเป็นคุณธรรมดำรงสังคมทำให้สังคมเกิดความร่วมไม่แล้งน้ำใจต่อกัน^{๑๕}

จากการพูดคุยเรื่องความเสียสละที่สรุปมาข้างต้นนี้ จึงแสดงให้เห็นว่า ตัวอย่างเหตุการณ์ในการ์ตูนพุทธประวัติ มีส่วนปลูกฝังให้เยาวชนเกิดความประทับใจและพยายามน้อมนำมาเป็นตัวอย่างการ

^{๑๔} พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), **พุทธธรรม ฉบับปรับปรุงและขยายความ**, พิมพ์ครั้งที่ ๖, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๘), หน้า ๔๒๑-๔๒๒.

^{๑๕} พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช ป.ธ.๙), **หลักการพัฒนาดน**, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์เสียงเชียงใหม่, ๒๕๔๒), หน้า ๖๙.

ทำความดีเช่นเรื่องความเสียสละเป็นต้น แม้ว่าข้อมูลการบอกเล่าจะไม่เด่นชัดนัก แต่ผู้วิจัยคิดว่า พฤติกรรมและความรู้สึกของเยาวชนที่ได้รับจากการเคยได้เรียนรู้และรับชมการตุนพุทธประวัติรวมถึงสื่อ การตุนอิงธรรมะอื่นๆ สามารถวิเคราะห์และสังเคราะห์เป็นหัวข้อธรรมะต่างๆ ได้ตามที่แสดงมา

๔.๒.๖ ความเข้าใจธรรมะของเยาวชนเรื่องความอดทน (ขันติ)

ตารางวิเคราะห์ ความเข้าใจธรรมะของเยาวชนเรื่องความอดทน(ขันติ)

หลักธรรม/คำสอน	ความเข้าใจ
ความอดทน(ขันติ)	ความอดทนเป็นสิ่งที่ทำได้ยาก เพราะมันทรมาน ไม่อยากอดทน แต่เรื่องราวความอดทนของพระพุทธเจ้า เมื่อถูกมุ่งร้ายก็ทรงอดทน ได้จนความจริงปรากฏในที่สุด เช่น พระเทวทัตมุ่งร้ายก็ทรงอดทน ได้ด้วยขันติและหวังดีต่อพระเทวทัต

ขันติ คือความอดทน เป็นแม่บทแห่งธรรมประการหนึ่ง เป็นหลักธรรมที่พระพุทธเจ้าทุกพระองค์ทรงสั่งสอนโดยชัดเจน การทำงานของขันติต้องอยู่ภายใต้การควบคุมด้วยปัญญา จึงจะได้ชื่อว่า ขันติตามความหมายในพระพุทธศาสนา ความอดทนอดกลั้นครอบคลุมวิถีชีวิตทั้ง ๔ ด้านคือ ด้านความเป็นอยู่ ด้านความรู้สึก ด้านมิติทางสังคม และด้านจุดมุ่งหมายสูงสุดของชีวิต เมื่อศึกษาวิเคราะห์รายละเอียดเชิงลึกจะพบว่า ขันติ มีความเกี่ยวโยงถึง ศีล ทมะ วิริยะ ตบะ เป็นต้น และต้องมาควบคู่กับเมตตาและปัญญาเสมอ^{๑๖} กล่าวโดยสรุป ขันติ เป็นคุณธรรมพื้นฐานประจำตัวบุคคล ในอดีตมนุษยชาติให้ความสำคัญต่อสิ่งแวดลอมรอบข้างเป็นแรงผลักดันในการดำรงชีวิตให้ประสบความสำเร็จ ขันติ เป็นหลักธรรมสำคัญที่ปรากฏในคำสอนของพระพุทธศาสนาหลากหลายหมวดเช่น ธรรมที่ทำให้งาม ๒ อย่าง ฆราวาสธรรม ๔ สังวร ๕ บารมี ๑๐ ทสพิทธาธรรม ๑๐ และมงคล ๓๘ เป็นต้น ปรากฏนัยสำคัญในหลักโอวาทปาติโมกข์ว่า ความอดทนคือความอดกลั้นเป็นตบะอย่างยิ่ง^{๑๗}

จากที่กล่าวมาจึงแสดงให้เห็นว่า ขันติเป็นคุณธรรมสำคัญที่สามารถอำนวยความสะดวกแก่ผู้ประพฤติยิ่งกว่าระดับสามัญเพียงแต่บุคคลต้องเข้าใจและพัฒนาขันติให้เป็นระดับที่สูงขึ้นเพื่อใช้เป็นฐานรองรับคุณธรรมขั้นสูงต่อไป

^{๑๖} พระมหาชันทอง วชิรปัญญา, “การศึกษาวิเคราะห์เรื่องขันติในพระพุทธศาสนาเถรวาท”, วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, (คณะศิลปศาสตร์: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๕).

^{๑๗} ที.ม.(ไทย) ๑๐/๙๐/๕๐.

จากตารางวิเคราะห์ข้างต้นที่แสดงความเข้าใจของเยาวชนเรื่องความอดทน ชี้ให้เห็นว่า เด็กเยาวชนเห็นตัวอย่างความอดทนของพระพุทธเจ้าในการตุนพุทธประวัติ โดยเมื่อถามว่าจะนำมาปฏิบัติในตนเองได้อย่างไร ก็ได้รับคำตอบที่วิเคราะห์ได้ว่า เยาวชนไม่ชอบความอดทนแต่ก็มีความภูมิใจในตัวเองที่บางครั้งสามารถอดกลั้นต่ออารมณ์โกรธหรือทนรอต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่งที่ไม่เป็นไปตามใจปรารถนา

๔.๓ สรุป

จากการสัมภาษณ์เด็กนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๔/๓ ปีการศึกษา ๒๕๕๘ โรงเรียนวัดจันทร์ประดิษฐาราม แขวงบางด้วน เขตภาษีเจริญ กรุงเทพมหานคร จำนวนทั้งหมด ๓๔ คน ส่วนใหญ่เห็นตรงกันว่า ชอบการเรียนรู้ธรรมะผ่านการตุนพุทธประวัติ หรือแบบที่มีสื่อภาพประกอบการสอนมากกว่าการอธิบายปากเปล่า เด็กบางคนไม่ชอบอ่านหนังสือ จะชอบดูพุทธประวัติแบบที่เป็นหนังสือหรือการ์ตูนหนังสือ ทำให้จดจำเรื่องราวได้แม่นยำ มีตัวละครชัดเจนเพื่อให้จดจำได้ง่าย และง่ายต่อความเข้าใจธรรมะ มีตัวอย่างผลของการทำความดี ความชั่ว ที่เห็นเป็นภาพตัวละครชัดเจน แต่ก็มีบางคนที่ไม่สนใจว่าจะมีภาพ หรือไม่มีรูปภาพ ก็มีความสนใจในธรรมะอยู่แล้ว

ผู้วิจัยเห็นว่า จากกระแส หนังสือ พระพุทธเจ้า มหาศาสดาโลก ในปี ๒๕๕๘ ขณะผู้วิจัยออกภาคสนามนักเรียนจะรู้จักหนังสือพระพุทธเจ้ามหาศาสดาโลกทุกคน ทำให้เยาวชน ได้เรียนรู้พุทธประวัติ และเกิดความซาบซึ้ง ศรัทธา ต่อบุคคลสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าและพระธรรมคำสอนมากขึ้น เป็นสื่อการเรียนการสอนพุทธประวัติทั้งเด็กเยาวชน และผู้ปกครอง ได้ศึกษาธรรมะร่วมกันในครอบครัว รวมทั้งนำมาเป็นสื่อการเรียนการสอนในโรงเรียน เช่นเดียวกับการใช้สื่อการ์ตูนพุทธประวัติได้เป็นอย่างดี

ผลจากการศึกษาวิเคราะห์เนื้อหาสาระของหลักธรรมต่างๆ ตามความคิดความเข้าใจของเยาวชนด้วยวิธีการพูดคุยแบบเป็นกันเองและการสัมภาษณ์เชิงลึก ทำให้วิเคราะห์ได้ว่า หลังจากเยาวชนมีประสบการณ์ในการเรียนรู้เกี่ยวกับการตุนพุทธประวัติ ทำให้เกิดความสำนึกต่อคุณธรรมแม้เพียงการแสดงออกทางคำพูดและความคิดนี้ก็ตาม แต่หลักธรรมต่างๆ ที่สรุปวิเคราะห์ตามตารางที่กล่าวมาทั้งหมดนั้น บ่งชี้ว่า คุณธรรมบางประการเยาวชนสามารถปฏิบัติได้ตามประสบการณ์ ความสนใจ อุปนิสัยและแรงจูงใจภายใต้สิ่งแวดล้อมที่แตกต่างกันแม้ว่าจะอยู่ในวัยเดียวกันก็ตาม เช่น ความคิดเรื่องความกตัญญู ความอดทน ความเมตตา เป็นต้นที่ได้กอธิบายและบอกเล่าประสบการณ์ให้ผู้วิจัยทราบด้วยตนเอง

อย่างไรก็ตาม แม้ว่าประเด็นการพูดคุยแบบสัมภาษณ์เชิงลึกในตัวแผนเยาวชนที่กำหนดในงานวิจัยนี้อาจไม่ครอบคลุมประเด็นที่ต้องการมากนัก แต่ผู้วิจัยก็คิดว่าเป็นตัวอย่างที่ดีซึ่งบ่งบอกว่าการสอนธรรมะแก่เยาวชนผ่านการตุนพุทธประวัติ มีส่วนสำคัญต่อพฤติกรรมและความเข้าใจในตัว

หลักธรรมะซึ่งต้องอาศัยการอธิบายวิเคราะห์และตีความที่เหมาะสมด้วยข้อจำกัดด้านอายุ ความรู้ และประสบการณ์ของเยาวชน ข้อมูลที่ได้จากการศึกษาวิจัยภาคสนามดังกล่าวนี้ แม้ว่าจะได้ข้อมูลที่อาจยังไม่สมบูรณ์ร้อยเปอร์เซ็นต์ด้วยข้อจำกัดบางอย่าง แต่ด้วยข้อมูลเชิงประจักษ์ที่เกิดขึ้นกับผู้วิจัยในฐานะผู้เก็บข้อมูลด้วยตนเอง ทำให้ได้ข้อมูลที่สามารถสรุปวิเคราะห์ตรงตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย